

**KAMUOYU OLUŞUM SÜRECİNDE BASIN-SİYASET
ETKİLEŞİMİNİN ETİK AÇIDAN DEĞERLENDİRİLMESİ:
“KIBRIS MÜZAKERELERİNİN HÜRRIYET GAZETESİNDE SUNUMU”***

Onur Öksüz**

ÖZET

Kamuoyu oluşum sürecindeki etkisi nedeniyle basın, ortaya çıktığı tarihten bu yana yönetim biçimi ne olursa olsun her toplumsal yapıda kendi görüşlerini halka mal etmek isteyen siyasal aktörler tarafından her zaman ilgi odağı olmuştur. Günümüzde siyaset sahnesinin baş aktörleri olan siyasal partiler, doğrudan doğruya devlet iktidarını ele geçirmeyi hedeflemektedirler. Bu nedenle siyasal partiler -gerek iktidarda olsun gerekse muhalefette olsun- her zaman kamuoyunun desteğini sağlamayı hedeflemektedirler. Bunu başarmak için bir araç olarak gördükleri basınla olan ilişkilerine de büyük önem atfetmektedirler.

Basın ve siyaset arasındaki bu etkileşim, demokrasi açısından oldukça önem taşımaktadır. Basının siyasete angaje olmasının, kamuoyunun sağlıklı oluşum sürecini engelleyeceği ve dolayısıyla demokratik rejime büyük zararlar verebileceği tartışılmaktadır. Bu nedenle basın organlarının ve siyasal aktörlerin, tüm bu süreç boyunca görev ve sorumluluklarının bilincinde olarak etik değerleri muhafaza etmelerinin önemi vurgulanmaktadır. Siyasal aktörlerin, basın özgürlüğünün sağlanması için gerekli yasal düzenlemeyi oluşturmasının, basın alanındaki tekelleşmeyi engelleyici önlemler almasının ve basın üzerinde herhangi bir yönlendirici etkiden kaçınmasının; basın organlarının ise, bu özgürlüğün halkın doğru bilgiye ulaşması anlamına geldiğini unutmadan, mesleki sorumluluk çerçevesinde herhangi bir çıkar ilişkisi gözetmeden değişik görüşlere bünyesinde yer vermesinin kamuoyunun sağlıklı bir şekilde oluşum sürecinde önem taşıdığı düşünülmektedir. Bu çalışmada, Türkiye'nin gerek iç gerekse dış politikasında temel belirleyici unsurlardan biri olan Kıbrıs konusunda yaşanan ve kamuoyunda “Kıbrıs müzakereleri” olarak adlandırılan son gelişmelerin Hürriyet Gazetesi'nde sunumu incelenecek ve bu olay özelinde kamuoyu oluşum sürecinde basın siyaset etkileşiminin etik açıdan değerlendirmesi yapılarak demokrasi açısından önemi irdelenecektir.

Anahtar sözcükler: Kamuoyu, basın, siyaset, etik, söylem analizi.

**ETHICAL EVALUATION OF THE INTERACTION
BETWEEN PRESS AND POLITICS IN THE FORMATION OF PUBLIC
OPINION: REPRESENTATION OF "CYPRUS DEBATES" IN HURRIYET**

ABSTRACT

Due to its effect in the formation of public opinion, the press has always been the centre of attention since its emergence in history for political actors, who want to socialize their own opinion in any social structure whatever the polity is. Political parties, as the central figures of today's political stage, directly aim to gain power in the government. Thus, political parties – both in the government and in the opposition camp – always intend to receive public support. In this respect, they attach great significance to their relationship with the press, which they see as a tool to achieve this goal.

This interaction between the press and politics is critically important in terms of democracy. It has been argued that the engagement of the press to politics will hinder the healthy formation process of public opinion and therefore might interfere with the democratic regime. Hence, it has been emphasized that media and political actors should preserve ethical values recognizing their obligations and responsibilities throughout this process. It is considered crucial for the healthy for-

* Bu çalışma, ilk olarak Doğu Akdeniz Üniversitesi tarafından 5-7 Mayıs 2004 tarihleri arasında KKTC'de gerçekleştirilen İletişim ve Medya Çalışmaları Uluslararası Sempozyumunda sunulmuştur.

** Arş. Gör., Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi

mation of public opinion that political actors establish the necessary legal arrangements for providing the freedom of press, take precautions for preventing the monopolization in press, and avoid any manipulating effect on the press; and that media embraces different opinions within the framework of professional liability and without considering any conflict of interest.

This study will scrutinize the representations in Hürriyet about the recent developments, which are named as "Cyprus Debates" by the public opinion, and which focus on the Cyprus issue as one of the fundamental determining factors in Turkey's internal and foreign politics. With this specific example, an ethical evaluation of the interaction between the press and politics in the process of public opinion formation will be made by discussing the significance of this interaction in terms of democracy.

Keywords: Public opinion, press, politics, etchis, discourse analysis.

GİRİŞ

Kamuoyu kavramı, en genel ifadeyle tartışmalı bir konuda, karşılıklı etkileşim ve müzakere sonucunda genele egemen olan görüş olarak tanımlanmaktadır. Her toplumsal sistemde kamuoyunun varlığından söz edilebilmektedir. Ancak, değişik fikirlerin demokratik bir platformda serbestçe tartışma imkanını sunması açısından, kamuoyunun sağlıklı bir şekilde oluşumu için en ideal rejim biçiminin demokrasi olduğu düşünülmektedir. Demokrasi sadece bir yönetim biçimini değil, değişik fikirlere, farklılıklara hoşgörülle yaklaşan kurumsallaşmış bir siyasal kültürü, bir yaşam biçimini de ifade etmektedir.

Demokratik rejimlerde basın, yönetilenlerle yönetenler arasında bir köprü vazifesi görmektedir. Basın bir yandan siyasal iktidarın almış olduğu kararlar doğrultusunda halkı bilgilendirerek; diğer yandan da halkın bu konuda oluşan görüşünü yansıtarak kamuoyunun oluşum sürecinde etkin bir rol üstlenmektedir. Kamuoyu oluşum sürecindeki bu rolü nedeniyle basın her zaman siyasal aktörlerin ilgi odağı olmuştur. Siyasal iktidarı ele geçirmeyi hedefleyen bu aktörler, bu amaç doğrultusunda basınla yakın ilişki kurmaya çalışmışlardır. Ancak basın ve siyaset arasındaki bu etkileşimin, kamuoyunun sağlıklı bir şekilde oluşumunu etkilemesi beraberinde etik tartışmaları getirmiştir.

Bu çalışmada ekonomi politik yaklaşımın öne sürdüğü basın-siyaset etkileşimi sonucu basının söyleminin siyasal iktidarın istek ve beklentileri doğrultusunda şekillendiği savından hareketle Doğan Medya Grubu'na bağlı Hürriyet Gazetesi'nin Türkiye'nin en önemli meselelerinden biri olan Kıbrıs konusundaki söyleminde nasıl bir paradigma değişimine gittiği, söyle-

minin siyasal iktidarın söylemiyle ne derece örtüştüğü ve bunun hangi stratejilerle gerçekleştirildiği incelenecektir ve bu doğrultuda basın siyaset etkileşiminin etik açıdan değerlendirilmesi yapılarak demokrasi açısından önemi irdelenecektir.

KAMUOYU

Kamuoyu kavramının kökenleri Antik Yunan ve Roma dönemlerine kadar uzanmaktadır. O zamanki düşünürler, tam olarak bugünkü anlamını taşımasa da kavramı açıklamada benzer ifadeler kullanmışlardır. Antik Yunan site devletlerinde kamusal yaşam dinsel, siyasal ve tecimsel yaşam gibi agora adı verilen mekânlarda sürdürülmekteydi ve kamusal sorunların tartışılmasına ancak varlıklı vatandaşlar katılabiliyorlardı. Roma'da ise kamusal tartışmaların sürdürüldüğü alan olan forumlar, Antik Yunandaki agoranın yerini almaktadır. Senato görüşmelerinin tutanakları da halka bu forumlarda açıklanmaktaydı (Sezer 1972: 15-16).

Roma İmparatorluğu'nun çöküşü ile birlikte tüm Avrupa'yı kaplayan feodalizm siyasal yaşamda kamuoyunun etkinliğini yitirmesine yol açar. Kilise krallarla işbirliği halinde skolastik dogmaları halka empoze etmeye çalışırken ortaya çıkan Reform ve Rönesans hareketleri, kilisenin fertlerin yaşamını yönlendirmesine son vererek kamuoyunun etkinliğinin yeniden artmasına olanak sağlamıştır. Aydınlanma hareketi ile birlikte sorgulayıcı bakış açısının gelişmesinin ve özgürlük bilincinin önem kazanmasının da kamuoyunun oluşumuna katkı sağladığı söylenebilir. Özellikle bu dönemde, kamuoyunun kurumsallaşmasında etkili olan faktörler arasında medeni hakları ve özgürlükleri koruyan anayasaları, seçimleri ve sivil toplum kuruluşlarını sayabiliriz.

On yedinci yüzyılın sonları ile on sekizinci yüzyılın başlarında ortaya çıkan Fransa'daki salonlar ve İngiltere'de kahvehaneler insanlar için bilgi merkezleri haline geldiler (Sennett 1996: 111). İnsanların bir araya gelerek politik, edebi ve sanatsal konularda görüş alışverişinde bulunduğu, gazete okudukları bu mekanlar, kamuoyunun gelişimine büyük katkı sağlamışlardır.

Kamuoyu kavramından ilk kez 1750 yılında sanat ve bilim alanında yaptığı bir konuşmada Jean Jacques Rousseau söz etmiştir. Kavramı o zamana kadar yapılan değerlendirmelerden oldukça farklı bir biçimde ele alan Rousseau'ya göre, "en genel irade olan kamuoyu, aynı zamanda en doğru ve adil olandır" (Aslan 1962: 67). Devlet yönetiminde kamuoyunun rolünü tanıyan ilk devlet yöneticisi ise Jacques Necker olmuştur. Necker'e göre: "Toplumsal yaşama egemen olan zihniyet, saygınlık ve övülmeye karşı gösterilen rağbet, Fransa'da kalburüstü kişilerin, huzuruna çıkmakla mükellef oldukları bir mahkemeyi ihdas etmiştir. Bu mahkemenin adı kamuoyudur..." (Onaran 1984: 15).

Kamuoyu kavramı iletişim, siyaset, sosyoloji, sosyal psikoloji vb. gibi birçok değişik bilim dalı tarafından incelenmektedir. Her disiplin, kavramın tanımlanmasında kendi ilgi alanına giren unsurları ön plana çıkarmıştır. Bu alandaki literatür incelendiğinde birbirinden farklı, çok sayıda tanıma rastlanmaktadır. Bu nedenle üzerinde birleşilen bir kamuoyu tanımı vermek oldukça güçtür.

Dilimizde kamuoyu kelimesi için "efkarı umumiye"den başlayarak "umumi efkar", "amme efkarı", "halk efkarı" gibi değişik terimler kullanılmıştır. Türk dilindeki sadeleşme akımından sonra kamu ve oy sözcüklerinin bileşimiyle "kamuoyu" kelimesi kullanılmaya başlanmıştır. Türk Dil Kurumuna göre kamuoyu "bir sorun üzerinde halkın düşüncesi, kanısadır"(1992: 775). "Kamuoyu denilince, toplumun hemen bütün yetişkin üyeleri (kamu) tarafından paylaşılan bir ortak düşünce, bir kanaat (oy) akla gelmemelidir. Çünkü toplumun tümünü kapsayan ve oy birliğini ifade eden böyle bir "kanaat bloku" sosyolojik olarak gerçeklere aykırı düşmektedir" (Kapani 1998: 146). Bir konu hakkında insanların tümünün aynı görüşü paylaşması beklenemez. Kamuoyu, farklı görüşlerin sentezi olarak ortaya çıkmaktadır.

Albig'e göre kamuoyu, herhangi bir gruptaki bireylerin birbirleriyle etkileşiminden ortaya çıkmaktadır (1956: 3). Grup üyelerinin, etkileşimleri sonucunda kanaatler değişebilmektedir, durağan değildir. Kamuoyunun, etkileşim süreci sonucu oluştuğunu savunan bir başka düşünür Blumer'a göre grup içerisinde değişik görüşler olabilmekte ve bunlar tartışmaya yol açabilmektedir. Tartışma sürecindeki karşılıklı etkileşim de grup kanaatleri üzerinde etkili olabilmektedir (1966: 48). Kamuoyu oluşum sürecinde tartışma unsuruna vurgu yapan Kapani de, kamuoyunu, "belli bir zamanda, belli bir tartışmalı sorun karşısında, bu sorunla ilgilenen kişiler grubuna veya gruplarına hakim olan kanaat" şeklinde tanımlamaktadır (1998: 147).

Kamuoyunu siyasal bir güç olarak tanımlayan Key'e göre, politik etkileşimler kamuoyunun düşüncesi ile beraber davranışlarında da yer edinmektedir ve kamuoyu kanaati politik etkilere açık hale gelmektedir (1966: 126). Abadan da Key gibi kamuoyunun, siyasal hayat üzerine etkileri olduğunu düşünmektedir. Abadan'a göre "aktüel ve tartışmalı bir konuyla ilgili belli bulunan grup veya gruplara hakim olan oyların (kanaatlerin, tutumların) çoğunluğu" olan kamuoyu, korkulduğu kadar aranılan, övüldüğü ölçüde yerilen ancak siyasal hayatta kesinlikle hesaba katılması gereken bir güçtür (1972: 30).

Kamuoyunun içeriğinden çok siyasal iktidar üzerindeki etkisiyle ilgilenen bir başka düşünür Laswell ise, kamuoyuna üç temel işlev atfetmektedir. Kamuoyunun etkisi koşullara göre a) kanaatlerin ya uyumuna, b) ya gelişmesine, c) ya da şiddet yoluna dökülmesine yol açar. Bu işlevlerin işleyişi sırasında semboller önemli bir rol oynamaktadır (aktaran Abadan 1972: 21). Herhangi bir konuda, örneğin memur maaş zamları konusunda yapılan aleni tartışmalar sonucunda eğer bir değişiklik gerçekleşiyorsa kamuoyu kendi lehine bir uyum yaratmış demektir. Olumlu bir sonuç elde etmeksizin bireyler duygularını, düşüncelerini kamunun önünde tartışma imkanı buluyorsa, kamuoyu gevşetici etkiler meydana getirmiş demektir. Eğer memnuniyetsizlik artar, istikrarsızlık duyguları çoğalır, tartışmalar derin hayal kırıklığı yaratırsa, kamuoyu şiddete başvurma yolunun açılmasına sebep olabilir.

Meray'a göre kamuoyu, "önce, her tür zıt fikir, inanış, teamül, kararlar ve arzular yığındır. Bu karışıklık içinde, her sorunda vatandaşlar tarafından açıkça benimsenen ve müdafaa edilen belirli görüş oluşuncaya kadar, bir araya gelme ve aydınlanma işlemi gerçekleşir. İşte halkın çoğunluğu tarafından kabul edilecek, tutulacak olan görüş kamuoyudur" (1954: 263). Ancak kamuoyuna hakim olan kanaatin her zaman çoğunluğun kanaati olması gerekmemektedir. Bazen pasif bir çoğunluk yanında, kendinden emin ve inandığı görüşü etkin bir şekilde savunan azınlığın kanaati olarak da karşımıza çıkabilmektedir

Yukarıdaki tanımların çeşitliliğinden de anlaşılacağı gibi üzerinde uzlaşılan bir kamuoyu tanımı yoktur. Her düşünür, kavramın farklı boyutunu ön plana çıkarmaktadır. Ancak Duygu Sezer'in kamuoyu tanımı, kavramı daha geniş perspektifte ele alması ve açıklayıcı olması bakımından diğerlerinden farklılık göstermektedir. Sezer'e göre kamuoyu, "kamu yaşantısı ile ilgili olan tartışmalı bir sorun karşısında, bu sorunla ilgilenen kişiler grubunun veya gruplarının taşıdıkları kanaatlerin anlatımlarıdır. Bu anlatımlar hem çoğunluk, hem de azınlık kanaatlerini içine alır" (1972: 5).

Kamuoyu konusunda birbirinden farklı görüşler egemen olmuştur. Kamuoyunu destekleyenler kavramın günümüz demokrasileri için vazgeçilmez bir öneme sahip olduğunu belirtmektedirler. Bu görüşün savunucularından olan İngiliz düşünür Bentham, otoriter yönetimlere ve despotizme karşı en güvenilir teminat olarak gördüğü kamuoyuna büyük bir önem atfetmekte ve "bir çeşit toplumsal kontrol aracı olarak nitelenmektedir (Qualter 1983: 1).

On dokuzuncu yüzyıla dek, daha çok bireysel bir güç olarak düşünülen kamuoyu, bu dönemden itibaren, kamusal yaşamda önemli bir güç olarak görülmeye başlanmıştır. On dokuzuncu yüzyılda Batıdaki toplumsal değişime paralel olarak nüfusun kentlerde yoğunlaşması, kitle iletişim araçlarının gelişmesi, çalışma koşullarının güvensizliği, bunalım ve savaş tehlikeleri, yaşam koşullarının zorluğu gibi etkenler sonucunda birleşerek ortak ve sert tepkiler gösterebilen kitleler oluşmuştur. Demokrasi ve özellikle halk egemenliği kavramlarının gelişmesiyle birlikte kamuoyu kavramı da halk ege-

menliğinin bir unsuru olarak değerlendirilmiştir (Domenach 1995: 20-21). Siyasal iktidarın faaliyetlerinin denetlenmesi kamuoyunun bir işlevi olarak görülmüş ve halkın yönetimde daha fazla söz sahibi olacağı yönünde bir inanç gelişmiştir.

Buna karşın kamuoyunun sakıncalar doğuracağına ilişkin görüşler de bulunmaktadır. Bu görüşün savunucularından olan Toqueville'ye göre, "toplumsal koşullar eşit olduğunda, genel kanaatler bireylerin zihninde büyük bir baskı kurmakta, onu çepeçevre sarmakta, yönetmekte ve ezmektedir. Bunun nedeni devlet yasaları değil, toplumun yapısıdır. İnsanlar birbirlerine ne kadar çok benzerlerse, kendilerini başkaları karşısında o kadar zayıf hissederek. İnsan, kendisini başkalarından üstün kılan ve yücelten değerleri korumadığı için diğerleri onu karşısına alacak olurlarsa her geçen gün biraz daha güvensizleşir. Yalnızca kendi gücünden şüphe etmekle kalmaz haklarından da şüphe etmeye başlar. Çoğunluk onu suçlu bulduğunda hatasını neredeyse hemencecik itiraf etmeye hazırdır" (aktaran Noelle-Neumann 1998: 113). Bu görüşe göre çoğunluğun benimsemiş olduğu bir fikir karşısında birey, kendi düşüncesini arka plana iterek, yalnız kalmamak için egemen görüşü benimseme eğilimi gösterebilmektedir.

Benzer görüşü paylaşan bir başka düşünür de Mill'dir. Mill, "*Özgürlük Hakkında*" adlı eserinde bireysel özgürlük üzerinde ağır baskı yapan iki kuvvet olarak devleti ve bir çeşit sosyal baskı unsuru sayılan kamuoyunu göstermektedir. Mill'e göre, "çoğunluğu temsil eden fikirlerin egemenliğinde -hele bu görüşler hatalı ve yanlış olduğu takdirde- korkunç bir tehlike doğmaktadır. Kamuoyunun dolaylı olarak yapmış olduğu ahlaki baskı, ancak başkalarını herhangi bir zarardan korumak için caiz ve meşru sayılabilir"(aktaran Abadan 1972: 14). Görüldüğü gibi yazar, belirli koşullar dışında bireysel hak ve özgürlükleri zedeleyecek her türlü sınırlamalara karşı çıkmaktadır.

Tüm bu farklı görüşlerden de anlaşılacağı gibi üzerinde en çok tartışılan kavramlardan biri olan kamuoyunun, oluşumunda etkili olan unsurları oynadıkları rol itibarıyla "dolaylı ve doğrudan etkili olan araçlar" olmak üzere iki grupta sınıflandırmak mümkündür (Anık 1994: 84). Kamuoyunun oluşumunda dolaylı etkisi

olan araçlar arasında psikolojik araçlar (kanaatler, tutum, motivasyon, algılama), sosyolojik araçlar (gruplar, aile, eğitim, kültür ve din, meslek ve iş grupları) ve diğer araçlar (propaganda, yüz yüze yapılan temaslar ve kanaat önderleri, hukuki ve siyasal ortam) bulunmaktadır. Doğrudan oluşturan araçlar ise siyasal araçlar (siyasal grup ve partiler, baskı grupları) ve kitle iletişim araçlarıdır. Çalışmamızda kapsam itibarıyla basın –özellikle bir sektör olarak yazılı basının –önde gelen üyesi gazetelerin- kamuoyu oluşum sürecindeki rolü ele alınacak ve bu süreçteki basın siyaset etkileşimi etik açıdan değerlendirilecektir.

KAMUOYU OLUŞUM SÜRECİNDE BASIN SİYASET ETKİLEŞİMİ

Gazetesiz bir hükümetimiz mi yoksa hükümete gazetelerimiz mi olsun sorusuna cevap vermek bana düşse, bir an tereddüt etmeden ikinciye seçerdim.

Thomas Jefferson (1787)

Siyasal rejimi ne olursa olsun her toplumsal sistemde kamuoyunun varlığından söz edilebilmektedir. “En demokratik toplumlardan en totaliter toplumlara kadar her sistemde karar ve yönetimle görevli siyasal kurum, yönetilenlerin düşündüklerini bilmek ister. Diğer bir deyişle, siyasal iktidarı elinde bulunduran grup ile bu grubun yönettiği kişiler arasında her zaman ve her yerde- ancak toplumlar arasında derece farkı olabilir- karşılıklı bir ilişki ve etkileşim vardır. Kamuoyu, bu ilişki ve etkileşim sürecinde değme noktalarından biridir” (Sezer 1972: 1).

İletişim teknolojisindeki gelişmelere paralel olarak hedef kitlesi her geçen gün daha da genişleyen basın organları, kamuoyu oluşum sürecinde oldukça önemli bir misyon üstlenmektedirler. Bireyler dış dünyada olup biten olaylardan basın aracılığıyla haberdar olmakta ve kanaat oluşturmaktadırlar. Yeryüzünde olup biten tüm olayları yayınlamak mümkün olmadığından bir seçim işlemi yapılması gerekmektedir. Basının bu seçim işlemiyle kamu gündemini belirlediğini belirten Cohen’e göre “Basın, insanlara ne düşüneceklerini anlatmada başarılı olmayabilir. Ancak, ne hakkında düşüneceklerini anlatmada fevkalade başarılıdır” (1963: 13). Hangi haberin yayınlanacağına seçiminde toplumsal önem ve kamu yararı

ilkelerinin temel ölçüt olarak alınması gerektiği halde, çoğu zaman ideolojik tercihler belirleyici olmaktadır.

Kuşkusuz kanaatlerin şekillenmesinde konuya olan yakınlık derecesi, çevredekilerin konuya ilişkin görüşleri, grup bağlılıkları, eğitim düzeyi, farklı enformasyon kaynaklarına ulaşabilme olanakları gibi bir sürü etmen belirleyici olmaktadır. Ancak, bununla beraber basın bu süreçte yadsınmaz bir öneme sahiptir. Haberin verilmiş biçimi, uzunluğu, ön sayfada yer alıp almaması, başlığın büyüklüğü gibi unsurlar kamuoyunu oluşturan bireylerin, haberin önem derecesini algılanmasında etkili olmaktadır. En az haberler kadar köşe yazıları, karikatürler, fotoğraflar, kamuoyu araştırmaları ve okuyucu anketleri de kanaatlerin şekillenmesinde rol oynamaktadır.

Basının, kamuoyu oluşturmadaki rolü konusunda farklı görüşler söz konusudur. Basının bu süreçte belirleyici olduğunu savunan görüşe göre, basın kamuoyunu oluşturmada, kendi istek ve çıkarları doğrultusunda yönlendirmektedir. Bu görüşe karşı çıkanlar ise bunun bu kadar basit olmadığını, basının sadece oluşan kamuoyunu yansıttığını dile getirmektedirler. Kuşkusuz her iki görüşün de doğruluk payı olmasıyla beraber, genel olarak kamuoyu oluşum sürecinde basının aktif bir rol üstlendiği ve bireylerin kanaatlerinin şekillenmesinde etkin olduğu görüşü kabul görmektedir. Bu süreçte önemli olan, basının kamunun değişik görüşlerden haberdar olmasını sağlayarak sağlıklı karar vermesine katkıda bulunmasıdır. Kamuoyu oluşum sürecindeki bu rolü nedeniyle basın, siyasetin vazgeçilmez bir enstrümanı haline gelmiş bulunmaktadır.

Kamuoyu oluşum sürecindeki etkisi nedeniyle basın, ortaya çıktığı tarihten bu yana yönetim biçimi ne olursa olsun her toplumsal yapıda kendi görüşlerini halka mal etmek isteyen siyasal aktörler tarafından her zaman ilgi odağı olmuştur. Günümüzde siyaset sahnesinin baş aktörleri olan siyasal partiler, doğrudan doğruya devlet iktidarını ele geçirmeyi hedeflemektedirler. Bu nedenle siyasal partiler -gerek iktidarda olsun gerekse muhalefette olsun- her zaman kamuoyunun desteğini sağlamayı hedeflemektedirler. Bunu başarmak için bir araç olarak gördükleri basınla olan ilişkilerine de büyük önem atfetmektedirler.

Siyasal partiler bazen doğrudan ya da dolaylı olarak basın organlarının yayın politikalarında etkili olmaya çalışabilmektedir. “Basının gelişmesiyle, bazı siyasi kuvvetler, günümüzde kamuoyu üzerinde büyük etkiler yaparak, bu dağılmış siyasi kuvveti, kendi ideolojileri doğrultusuna çekebilmekte; daha sonrada bunu toplumdan gelen bir istek şekline gösterebilmektedirler. Böylece kamuoyundan beklenen olumlu etkilerin ortaya çıkma olanağı sınırlanmaktadır. Diğer bir deyişle kamuoyu, toplumun sosyal ve kültürel yapısı dolayısıyla, her zaman olumlu yönde çalışan bir kuvvet olmamaktadır” (Akçalı 1995: 73).

Kamuoyu oluşum sürecinde basın ve siyaset arasında çift yönlü bir etkileşim bulunmaktadır. Siyasal iktidarlar, karar ve uygulamalarında basın vasıtasıyla kamuoyunun desteğini kazanmayı hedeflemektedirler. Buna karşın basın kuruluşları da “kamu ihalelerinde gözetilme, düşük faizli uzun süreli krediler, daha fazla ilan ve reklam geliri vb.” ticari rant beklentileri içerisinde. Bu etkileşimin ileri boyutlarında siyasetçilerin basın alanına yönelerek doğrudan o siyasi partiyi destekleyen parti gazeteleri yayınlaması; basın patronlarının da siyasi partiler kurarak ellerindeki güç sayesinde siyasi iktidarı ele geçirmeyi hedeflemesi söz konusudur. Siyasal gücün ve basın özgürlüğünün kötüye kullanıldığı bu tür uygulamaların, demokrasiye büyük zararlar vereceği düşünülmektedir.

Demokratik bir rejimde basın ve siyaset etkileşiminin “basının kamu adına siyasi iktidarı denetlediği, siyasi iktidarın karar ve uygulamalarıyla ilgili halka bilgi verdiği; buna karşın siyasi iktidarın basının özgür bir biçimde görevini sürdürebilmesi için gerekli hukuki ve idari düzenlemeleri sağladığı” bir zeminde gerçekleşmesi beklenmektedir. Ancak uygulamada basın ve siyaset arasındaki ilişki “karşılıklı çıkar” temelinde gerçekleşebilmektedir. Bu çıkar ilişkilerinin bir süre sonra çıkar çatışmasına dönüşmesi ihtimali de mevcuttur. Böylesi bir durumda siyasi iktidar, kendi görüşlerini desteklemeyen muhalif yayın organına hukuki ve ekonomik yaptırım uygulayabilmektedir. Basın da, anlaşmazlık içerisinde olduğu siyasi iktidarın yapmış olduğu etkinliklere ya hiç yer vermeyebilir ya da olumsuz haberler vererek karalama kampanyasına yöne-

lebilmektedir. Bu durumun örneklerinin yaşandığı Türkiye’de son zamanlarda yapılan kamuoyu araştırmaları gerek basının, gerekse siyaset kurumunun kamuoyu önünde güven ve prestij kaybettiğini göstermektedir.

Günümüz toplumlarında basın iktidarın ekonomik, siyasi ve kültürel yönlerini içinde barındırarak, iktidar sorununu tüm karmaşıklıkla yansıtmaktadır (Talu 2000: 8) Haberlerin kamuoyuna ulaşmasında siyasi sistemin niteliğinin, medya kurumlarının ekonomik çıkar çevreleriyle olan ilişkilerinin, yerleşmiş geleneklerin ve kurumsal mekanizmaların olmayışının belirleyici olduğunu belirten Gürkan’a göre “Çıkar çevreleriyle giriftleşen medya patronlarının çıkarlarının haberler üzerindeki belirleyiciliği, kimi zaman oto-sanstür, kimi zaman haberin hiç yayımlanmaması ya da yayımlanma, yer alma biçimini etkileyecek şekilde ortaya çıkabilmektedir. Gazeteci yazdığı haberin hangi sayfada kaçınıcı sırada, hangi manşetle yayımlanacağını saptayamamaktadır. Kurum politikasına göre haber büyütülüp küçültülmekte ya da yayımlanmamaktadır, dolayısıyla medya kurumlarında çalışanların bağımsızlığı, kurumsal etiğin ve yayım ilkelerinin yerleşikliği, haberin oluşmasında önemli bir etken durumundadır” (Gürkan 1997: 81).

Basın meşruluğunu halkın gerçekleri öğrenme yönünde sergilemiş olduğu kamusal hizmetten almaktadır. Bu nedenle elindeki bu gücü kamuoyu oluşturmak amacıyla enformasyonu uyarlayarak kendi çıkarları doğrultusunda kullanmamalıdır. Bilgilendirme ve enformasyon sağlama işlevleri eğitime, yargılama, kamuoyu yaratma şekline dönüşürse medya okul ya da yargı gibi diğer toplumsal kurumlara ait rolleri üstelenerek devletin en büyük gücü olabilmektedir. Sonuç olarak da medya patronları, editörler ve gazeteciler asli görevi olan kamusal hizmet anlayışından uzaklaşarak “mediocracy” (medya demokrasisi) haline gelebilirler (Encabo 2002: 455). Böyle bir durumda kamuoyu, ancak medyanın kurguladığı gerçekler doğrultusunda biçimlenecektir.

Demokrasiyle yönetilen rejimlerde kamunun sözcülüğünü yapan basın, liberal kurama göre yasama, yürütme ve yargıdan sonra dördüncü büyük güç olarak kabul edilmektedir. Montesquieu ise bu görüşe karşı çıkmaktadır. Düşü-

nüre göre ise önem sıralamasında bugün ekonomi birinci sırada yer almaktadır. Etki, eylem ve karar aracı olan basın ise ikinci sırada yer almaktadır. Siyaset ise ancak üçüncü sıradadır. (Ramonet 2000: 46). Bu sınıflandırmada ekonomi ve siyaset arasında yer alan basın, aracı bir rol üstlenmektedir.

Basının giderek holdingleşmesi ve siyaset kurumuyla karmaşık ilişkiler içerisine girmesi üzerine 1970'li yıllarda ortaya çıkan ekonomi politik yaklaşım, basın işletmelerinin mülkiyet yapılarını incelemekte ve bu yapılanmanın basın siyaset ilişkisine olası etkilerini araştırmaktadır. Ekonomi politikçiler, basında yaşanan tekelleşme olgusu sonucunda, bilgi akışının ekonomik ve siyasal iktidarların çıkarlarına hizmet eder hale geldiğini savunmaktadırlar. Bu yaklaşıma göre, basında yaşanan tekelleşme sonucunda kamu yararından ziyade kârlılık ilkesine göre hareket edilmekte ve bu doğrultuda kârı maksimize edebilmek ve siyasal erk üzerinde daha fazla baskı kurabilmek hedeflenmektedir.

Bu yaklaşımın günümüzdeki temsilcilerinden Chomsky'nin oluşturduğu propaganda modeli, "paranın ve iktidarın ne gibi yollarla haberleri eleyip basılmaya uygun olanı seçtiğini, muhalif düşünceleri nasıl kenar sütunlara itip önemsizleştirdiğini, hükümete veya egemen özel çıkar çevrelerine ise nasıl mesajlarını halka kolayca verme imkanı sağladığını ayrıntılı olarak inceleyin" (Herman ve Chomsky 1999: 21-22). Bu modele göre basın, toplumdaki siyasal ve ekonomik iktidar çevrelerinin sözcülüğünü yapmakta ve bu egemen güçlerin çıkarları doğrultusunda kamuoyu oluşturmayı hedeflemektedir.

Basın işletmelerinin ekonomik yapısı ve süreçleri üzerinde duran ekonomi politik yaklaşım basının ve basını denetleyenlerin kendi sınıfsal çıkarlarını meşrulaştıran yanlış bir bilinç ürettiğini ve yaydığını ileri sürmekte ve bu işletmelerinin denetim yapıları üzerine odaklanmaktadır (Fejes 1999: 311). Liberal yaklaşımın, basın sektöründe serbest piyasa koşullarının sağlanmasıyla birlikte iletişim özgürlüğünün de sağlanacağı yönündeki görüşlerine karşı çıkan bu yaklaşım, pazar sisteminin aksaklıklarına dikkat çekmekte ve bu aksaklıkların ancak devlet müdahalesi ile düzeltilebileceğini savunmakta-

dır (Golding ve Murdock 2002: 74). Ekonomi politik yaklaşım, kitle iletişim sürecinin işleyişinin sadece ekonomik ve siyasal yönlerine odaklanmasından dolayı determinist ve dar bir bakış açısında kaldığı gerekçesiyle eleştirilmektedir. (Çaplı 2002: 17)

Ekonomi politikçilerinde vurguladığı gibi basın ve siyaset etkileşimi, demokrasi açısından oldukça önem taşımaktadır. Basının siyasete angaje olması, kamuoyunun sağlıklı oluşum sürecini engellemekte ve dolayısıyla demokratik rejime büyük zararlar verebilmektedir. "Basının meşruiyeti, halkı temsil ettiği varsayımından kaynaklanmaktadır. Eğer, herhangi bir sebeple basın, kamuoyu ile mutabakattan çıkarsa, hem meşruiyetini yitirmiş olur, hem zaten yaşayamaz" (Bozdağ 1992: 18). Basın halkın nabzını elinde bulundurmazsa tiraj kaybetmeye başlar ve bir süre sonra kapanma tehlikesiyle karşı karşıya kalır. Bu nedenle tüm bu süreç boyunca basın organları ve siyasal aktörlerin, görev ve sorumluluklarının bilinci içerisinde etik değerleri muhafaza etmeleri önem arz etmektedir.

BASIN SİYASET ETKİLEŞİMİNİN ETİK AÇIDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

İletişim teknolojilerindeki gelişmelere paralel olarak basın daha süratli bir şekilde, çok daha geniş kitlelere hitap eder hale gelmekte ve kamuoyu oluşum sürecinde oldukça etkin bir rol üstlenmektedir. Kamuoyu üzerinde böylesine etkin olan bu aracın, siyasi ve ticari çıkar çevreleriyle yakın ilişkiler içerisine girmesi, bu etkileşimin ürettikleri habere yansımaları ve bunun sonucunda da basının kamuoyu önünde prestij kaybetmesi etik tartışmaların gündeme gelmesine neden olmuştur.

Yunanca ethos sözcüğünden türemiş olan etik kavramı dilimizde töre bilimi, ahlak bilimi, ahlak felsefesi gibi anlamlarda kullanılmaktadır. En genel tanımıyla etik, "insanın dünyadaki varoluş amacına odaklanarak insan doğası için iyi olanla kötü olanın neler olduğunu belirginleştiren; insanın gerek kişisel gerekse toplumsal yaşamda karşılaştığı sorunları bütün yönleri ile enine boyuna ele alıp, çözüm önerileri getiren" felsefe dalıdır (Ulaş 2002: 501). Türkçe'de etik ve ahlak kavramları yaygın ancak yanlış bir şekilde birbiri yerine kullanıl-

maktadır. “Ahlak, insanın iyi veya kötü olarak nitelendirilmesine yol açan manevi özellikleri, huyları ve bunların etkisiyle ortaya koyduğu iradeli davranışlar bütünüdür. Etik ise bu davranışları ahlakilik koşulları içinde araştırır. Etik ya da “ahlak felsefesi” insan davranışlarını, yargılarını, davranış kurallarını ve ilkelerini ahlakilik temelinde araştıran, savunan ya da eleştiren bir felsefe dalıdır” (İrvan 2003: 51).

İnsanlar arası ilişkilerde olması gerekeni sorgulayan etik değerler, mesleki alanda uyulması gereken ilkeler olarak da karşımıza çıkmaktadır. Bu ilkeler “bir otorite tarafından konulmazlar. İnsan ilişkilerinin ve insan aklının bir süreç içerisinde biriktirdiği deneyimlerinden çıkarlar. Bu yüzden de bir mesleki etik ya da bir mesleki kurallar bütünü ancak o meslek erbabının ortak pratiğinin ürünüyse geçerli olabilir, dışarıdan dayatılamaz” (Tılıç 1998: 349). Etik ilkeler hukuk kuralları gibi herhangi bir cezai müeyyide içermemekte; uygulanması gönüllülük esasına dayanmaktadır.

Basın alanında etik düzenlemelerin temelde mesleğin korunması çabalarından doğduğunu belirten Alemdar, konuyla ilgili olarak şunları söylemektedir: “Gazetecilik mesleğinin ortaya çıkması, önem kazanması ve gelişmesiyle birlikte, başta kurumsallaşma olmak üzere, tekelleşme, medya sahiplerinin medya dışı işlere girmesi, ekonomik ve siyasi çıkar alanlarına yönelmesi gibi “genel” ve yalan haber, manipülasyon (yönlendirme) amaçlı haber, özel hayatların gizliliğinin ihlali, kişisel çıkarlar, kamu yararının göz ardı edilmesi gibi bir dizi “mesleğe özel” sorunlar baş göstermiş; bunların çözümü için öncelikle hukuki düzenlemeler akla gelmiş, yapılmış; bu düzenlemelerin yetersizliği, sakıncaları ve özellikle de ‘basın özgürlüğü’ kavramı etrafında etik kodlar geliştirilmesi gereği ortaya çıkmıştır” (Alemdar 1999: 253).

Enformasyon iletimi devletin tasarrufunda olsaydı, bireylerin özgürlükleri ortadan kalkmış olurdu (Schwobel 1982: 40). Halkın kamusal sorunlar hakkında bilgi edinmesi, tartışması ve görüşleriyle siyasal iktidarı etkilemesi ancak bağımsız ve özgür basın aracılığıyla gerçekleşmektedir (İçel 1983: 52). Basın özgürlüğünün kişisel hak ve özgürlükleri temel alan bir özgürlük olduğunu belirten Tokgöz, basın

ahlakının basın özgürlüğünü sağlamak için gerekli bir ahlak anlayışı olduğunu ancak özgürlüğe gereksinim duymayanların ahlaka da gereksinim duymayacaklarını ifade etmektedir (Tokgöz 2000: 105).

1974 yılında ABD’de kurulan Hutchins Komisyonu tarafından hazırlanan raporda basının, özgürlüğünü kendi çıkarları için kullanmaya başlamasının demokrasi için çok tehlikeli sonuçlar doğuracağına dikkat çekilmektedir: “Sözde basın özgürlüğünün bir tür toplumsal sorumsuzluk örneği oluşturduğuna bugünlerde çok sık tanık olunmaktadır. Basın, yanlışların ve tutkuların özel alan dışına taşıp, kamusal tehlike haline geldiğini bilmelidir. Basın yanlış yaparsa aldattığı kamuoyudur. Kişilere tanındığı gibi, basına da hata yapma hakkının tanınması bundan dolayı mümkün değildir. Hatta, yarım doğru olma hakkı bile verilemez” (aktaran Kaya 1985: 52). Basının bu özgürlüğün, halkın doğru bilgiye ulaşma hakkının bir unsuru olduğunu unutmadan sorumluluk bilinci içerisinde hareket etmesi önem taşımaktadır.

Basın özgürlüğünün kötüye kullanılmasının nedenleri üç ana başlıkta toplanabilir: “1) İktidarlar ve gizli güçlerdir. Bu güçlerin doğrudan doğruya veya dolaylı olarak yaptıkları baskı sonucu bazı olaylar verilmeleri gereken şekilden başka türlü sunulmakta veya hiç verilmemektedir. 2) Para. Ekonomik şartların sonucu olarak (günümüzde bu şartlar daha da ağırlaşmıştır), basın bu vazgeçilmez gelir kaynaklarını sağlayabilmek için ticari amaca daha çok yönelmiştir. Kısacası işletme özgürlüğü “düşünce özgürlüğüne” oranla daha ağır basmaktadır. 3) Beşeri saflığı istismardır. Halkın zevki eğitilmediğinden bu zevki yalnız ticari amaçlarla sömüren gazete sayısı az değildir” (aktaran Özgen 1996: 75-76).

Basın özgürlüğünün kötüye kullanılmasını engellemek için başlangıçta hukuki düzenlemeler yapılmıştır. Ancak bu hukuki düzenlemelerin sorunların giderilmesinde yeterli olmaması, etik düzenlemelere gidilmesine neden olmuştur. “Etikle ilgili tartışmalardan kaçınılmaz; çünkü medyada yasaların dışına çıkmadan da yanlışlık, yalan, çarpıtma, peşin hüküm, propaganda, kayırmacılık, sansasyonellik, bayağılaştırma, zevksizlik, adilik, hafiflik, cinsiyetçilik, ırkçılık, eşcinsel fobisi, kişisel saldırı, çamur

atma, manevi şahsiyete saldırı, çek defteri gazeteciliği, hile yapma, güveni kötüye kullanma ve özel yaşama müdahale gibi çeşitli yollarla suç işlenebilir” (Belsey ve Chadwick 1998: 22). Bunları engelleyebilmek için gerekli etik ilkeler saptanmış ve basın çalışanlarının kendi içlerinden oluşturduğu “basın meslek kuruluşları” aracılığıyla bu ilkelerin uygulanmasına çalışılmıştır.

Yukarıda da belirtildiği gibi basında etik düzenlemelerin ortaya çıkmasının başlıca nedenleri arasında basında yaşanan tekelleşme olgusu sonucunda kâr amacının kamu yararı ilkesinin önüne geçmesi, basın özgürlüğünün kötüye kullanılması ve okuyucuların güvenin yitirilmesi sayılabilir. Bu ve benzeri nedenlerden dolayı, basının yitirdiği prestijini yeniden kazanması ve olası bir devlet müdahalesinin engellenmesi için basının kendi içerisinde özdenetim mekanizmaları oluşturularak, etik düzenlemelere gidilmiştir.

Basın alanında ilk etik düzenlemelere 1916 yılında İsveç’te rastlanmaktadır. Günümüzde birçok ülkede basın alanında değişik etik düzenlemeler bulunmaktadır. Uygulama şekilleri ülkelerin demokratik yapısına bağlı olarak değişmekle birlikte, tüm ülkelerdeki etik ilkelerin genel olarak birbiriyle benzer içeriklere sahip olduğu söylenebilmektedir. Türkiye’de basın alanında özdenetim uygulamaları, 1960 yılında oluşturulan Basın Ahlak Yasası ile başlamıştır. Bu düzenlemeyi takiben kurulan Basın Şeref Divanı’nın görevleri arasında, Basın Ahlak Yasası’na uymayanları uyarma ve kamuoyuna duyurma bulunmaktaydı. Caydırıcılıktan öteye gidemeyen uygulamalarıyla Basın Şeref Divanı başarısız olmuştur. 1988 yılında Basın Konseyi kurulmuş ve çalışmalarında 16 maddeden oluşan Basın Meslek İlkeleri temel olarak kabul edilmiştir. Basın meslek ilkelerinin daha genişletilmiş şekli olan Türkiye Gazetecileri Hak ve Sorumluluklar Bildirgesi de 1998 yılında da Türkiye Gazeteciler Cemiyeti tarafından kabul edilmiştir.

Kamuoyu oluşum sürecinde basın-siyaset ilişkisinin basın özgürlüğünü zedeleyecek bir biçimde gerçekleşmesini engellemek için yapılması gereken düzenlemeler, basın meslek ilkelerinde de ele alınmış ve bu etkileşimin kötüye kullanılmasını engellemek için etik ilkeler saptanmıştır. Bu ilkeler arasında şunlar yer almaktadır:

Basın Konseyi Basın Meslek İlkeleri: 3. Mad. Kamusal bir görev olan gazetecilik, ahlaka aykırı özel amaç ve çıkarlara alet edilemez. 12. Mad. Gazeteci görevini, taşıdığı sıfatın saygınlığına gölge düşürebilecek yöntem ve tutumlarla yapmaktan sakınır.

Türkiye Gazetecileri Hak ve Sorumluluk Bildirgesi- C. *Gazetecinin Sorumluluğu*: Gazeteci, basın özgürlüğünü, halkın doğru ve dürüst haber alma, bilgi edinme hakkı adına dürüst bir biçimde kullanır. Bu amaçla her türlü sansür ve oto-sansürle mücadele etmeli, halkı da bu yönde bilgilendirmelidir. Gazetecinin halka karşı kamusal sorumluluğu, başta işverenine veya kamu otoritelerine karşı olmak üzere, diğer tüm sorumluluklarından önce gelir. E. *Gazetecinin Temel Görev ve İlkeleri*: 12. Mad. Gazeteci, bir bilginin, haberin yayını yahut yayınlanmaması karşılığı hiçbir maddi veya manevi avantajın peşinde olamaz. Gazeteci, devlet başkanından milletvekiline, iş adamından bürokrata kadar haber kaynağı olarak da kabul edilen kişi ve kurumlarla iletişimini meslek ilkelerini gözeterek yürütür. 17. Mad. ...Gazeteci, devleti yönetenlerin belirlediği ulusal ve uluslararası politikalar konularında bazı önyargılara değil, halkın haber alma hakkına öncelik verir. Onu meslek ahlakı, gazeteciliğin temel ilkeleri ve özgürlükçü demokrasi kaygıları yönlendirir.

Basın meslek ilkelerinin somut bir cezai yaptırımının bulunmaması, uygulanması konusunda engel teşkil etmektedir. Mesleğin içerisinde bulunduğu piyasa yapısı ve sendikal hakların olmayışı da çalışanların bu etik ilkelere uyma konusunda cesaretini kırmaktadır. Bu bağlamda devletin basın alanında gerekli teşvik tedbirlerini alması, tekelleşmeyi engelleyici ve çalışanların sendikal güvencelerini sağlayıcı yasal düzenlemeleri hazırlaması büyük önem taşımaktadır. Kamuoyunun sağlıklı bir şekilde oluşması için elzem olan “doğruluk, tarafsızlık, nesnellik vb.” etik ilkelere uyulmasının, basına kaybettiği güven ve prestiji yeniden kazandıracığı düşünülmektedir.

KIBRIS MÜZAKERELERİNİN HÜRRİYET GAZETESİ’NDE SUNUMU

28 Ocak 2004 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Kofi Annan’ın, Kıbrıs’ın 1 Mayıs 2004’te bir bütün olarak Avrupa Birliği’ne girebilmesi için bir anlaşmaya varılması yönünde taraflara yaptığı çağrı üzerine, 10

Şubat'ta KKTC ve Kıbrıs Rum Kesiminin katılımıyla New York'ta başlayan, 19-22 Şubat tarihleri arasında Lefkoşe'de devam eden ve burada anlaşma sağlanamaması üzerine iki garantör ülke olan Türkiye ve Yunanistan'ın da katılımıyla 29-31 Mart tarihleri arasında İsviçre'nin Burgenstock kasabasında Genel Sekreter Annan'ın başkanlığında 4'lü bir zirve halinde gerçekleştirilen ve 24 Nisan'da adanın her iki tarafında referandum yapılması kararıyla sonuçlanan görüşmeler, Türk kamuoyunda "Kıbrıs müzakereleri" olarak adlandırılmaktadır.

1960'lı yıllardan itibaren Türkiye'nin gerek iç gerekse dış politikasında en önemli konulardan biri haline gelen, Türkiye-Yunanistan ve Türkiye-Avrupa Birliği ilişkilerinin gelişme seyrini etkileyen Kıbrıs Sorunu konusunda bugüne kadar pek çok çözüm önerisi getirilmiş, ancak kabul görmemiştir. 3 Kasım 2002 seçimlerinin ardından tek parti olarak siyasal iktidarı ele geçiren Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) ile birlikte, Türkiye'nin Kıbrıs konusundaki dış politikasında gözle görülür bir değişikliğe rastlanmaktadır. BM Genel Sekreteri Kofi Annan tarafından hazırlanan planının ilk versiyonunun, AKP'nin iktidara gelmesinin hemen ardından 11 Kasım 2002 tarihinde taraflara sunulması da bir tesadüf olarak değerlendirilmemelidir. AKP hükümeti ile Kıbrıs konusunda Türk dış politikasında gözlenen bu köklü değişiklik, Türk basınında da yansımaları bulmuştur.

Kıbrıs Müzakereleri konusunda Hürriyet Gazetesi'nin söyleminin, siyasal iktidarın (AKP) söylemiyle ne derece örtüştüğü ve bunun hangi stratejilerle gerçekleştirildiği araştırmamızın ana sorunsalını oluşturmaktadır. İncelemeye Hürriyet Gazetesi'nin seçilmiş olması bilinçli bir tercihtir. Hürriyet Gazetesi Kıbrıs konusunda vermiş olduğu haber ve yorumlarla konuyu ilk kez Türk kamuoyunun gündemine taşımış ve 1955 yılında Türk Hükümetinin konuya daha büyük bir dikkatle eğilmesini sağlamıştır (aktaran Sezer 1972: 96). Ayrıca 1995 yılında Türkiye ve Yunanistan arasında diplomatik bir krize neden olan Kardak olayında Hürriyet Gazetesi, muhabirinin kayalıklara bayrak dikmesiyle bizzat olayın taraflarından biri haline gelmiştir (Akca 2001: 52). Kardak kayalıkları örneğinde olduğu gibi Kıbrıs konusunda da milliyetçi bir söyleme sahip Hürriyet Gazete-

si'nin bu konuda sürdürmüş olduğu yayın politikasında "Kıbrıs müzakereleri" sürecinde ciddi bir değişikliğe rastlanmaktadır. Bu değişiklik ve değişikliğin altında yatan dinamikler, Hürriyet Gazetesi'nin incelememize dahil edilmesinin nedenleri arasındadır.

Hürriyet Gazetesi, Türkiye'de tirajı en yüksek gazeteler arasında yer almaktadır. Ayrıca gazetelerdeki haberlerin genel olarak işleniş tarzının, bağlı bulunduğu Doğan Medya Grubu'ndaki diğer yayın organlarını da temsil ettiği söylenebilmektedir. Türkiye'deki medya sektörüne egemen olan Doğan Medya Grubu'nun, medya dışında enerji, finans, sanayi, ticaret, turizm gibi birçok sektörle de bağlantısı bulunmaktadır (Sönmez, 2003: 26). Çalışmanın kuramsal temelini oluşturan ekonomi politik yaklaşım, tekelleşme sonucunda holding haline gelen basın kuruluşları ile siyasal iktidar arasındaki karşılıklı çıkar ilişkilerinin basının yayın politikalarını olumsuz yönde etkilediğini vurgulamaktadır. 3 Kasım 2002 seçimlerinden önce AKP ile ilgili olumsuz haberlere ağırlık veren Doğan Grubunun, söz konusu partinin iktidarı ele geçirmiş olmasının ardından yayın politikalarında değişikliğe tanık olmaktayız. Bunun en somut örneğini de 28 Mart 2004 yerel seçimlerinde izlemiş olduğu AKP yanlısı yayın politikası oluşturmaktadır. Hürriyet Gazetesi'nin siyasal iktidarla olan bu ilişkisi, çalışmamıza dahil edilmesinin bir diğer nedenini oluşturmaktadır.

Araştırmamızda, 10 Şubat- 25 Nisan 2004 tarihleri arasında Hürriyet Gazetesinde yayınlanan "Kıbrıs Müzakereleri" ile ilgili tüm haberler söylem analizi yöntemiyle incelemeye tabi tutulmuştur. Egemen ideolojinin haber söylemine yansımaları irdelemede önemli bir model olduğu için Van Dijk'in söylem analizi modeli çalışmada temel alınmıştır. Van Dijk haber söyleminin, egemen söylemlerden yani güç/iktidar sahibi kurum ve kuruluşların söyleminden bağımsız olmadığını vurgulamaktadır (İnal 1996: 97). Van Dijk'in söylem analizi modeli, makro ve mikro olmak üzere iki bölüme ayrılmaktadır (aktaran Özer 1996: 116). Makro yapı çözümlemesinde başlıklar, haber girişleri, ana olay, haber kaynakları, olay taraflarının değerlendirilmesi, ardalın ve bağlam bilgisi; mikro yapı çözümlemelerinde ise cümle çözümlemeleri, kelime seçimleri, haberin ne-

densellik içinde kurgulanması, retorik unsurları üzerinde durulmaktadır.

Makro Yapı Çözümlemesi

Makro yapısal unsurlar arasında ilk sırada başlıklar yer almaktadır. Başlıklar metni özetler bir nitelik taşımakta ve ana temayı göstermektedir. Hürriyet Gazetesi, müzakerelerinin başladığı 10 Şubat tarihinden, referandumun gerçekleştiği tarihten bir gün sonrası olan 25 Nisan'a kadar olan süreçte konuyla ilgili haberlere yoğun bir şekilde yer vererek konuyu gündemde tutmuştur. Haberlerin çoğunlukla sürmanşet ve manşet şeklinde verilmiş olması da gazetenin konuya vermiş olduğu önemin bir yansıması olarak algılanabilir. Manşet ve sürmanşetlere baktığımızda tarihi bir olay olarak nitelenen Kıbrıs müzakerelerinin desteklendiği ve evet yanlısı bir tutum izlendiği görülmektedir.

İlk tokalaşma 21 saat ara (Sürmanşet-11 Şubat 2004)

Denktaş bir adım öne geçti (Sürmanşet-12 Şubat 2004)

Devam Rauf Bey, tarih seni yazar (Sürmanşet-13 Şubat 2004)

Bu tablo Nobel'e götürür (Sürmanşet-14 Şubat 2004)

Sana bırakmam ben döveceğim (Manşet-19 Şubat 2004)

Sonsuza dek dost olalım (Sürmanşet -5 Mart 2004)

30 yıl sonra ilk kez (Manşet-24 Mart 2004)

Asker orada kalacak (Sürmanşet-30 Mart 2004)

Bu gece saat 24.00 (Manşet-31 Mart 2004)

Artık söz halkın (Manşet-1 Nisan 2004)

Son dakikada ahlaksız teklif (Manşet-2 Nisan 2004)

Türk listesi sır gibi saklanıyor (Manşet-11 Nisan 2004)

2400 liste dışı (Manşet-13 Nisan 2004)

Meclisin ordunuz, Ata'nın askeriyiz (Sürmanşet-14 Nisan 2004)

İşte sır listesindeki ünlü Türkler (Sürmanşet-18 Nisan 2004)

Erdoğan var, onlar yok (Manşet-19 Nisan 2004)

Tarihi mühür (Sürmanşet-24 Nisan 2004)

Evet (Sürmanşet-25 Nisan 2004)

Başlıklarda çoğu zaman ideolojik olarak enformasyon eksiltimi, genelleştirme ya da kurgulama yoluna gidilebilmektedir. 13 Nisan tarihinde yayınlanan ve KKTC Hükümeti tarafından Birleşmiş Milletlere sunulan listede yer almayan Türkiye kökenli vatandaşları kasteden "2400 liste dışı" manşetinde olduğu gibi, birçok başlıkta enformasyon eksiltimi yoluna gidilmekte ve habere ilişkin birçok detaya yer verilmemektedir. 19 Nisan tarihli "Erdoğan var, onlar yok" manşetinde ise Time Dergisinin yayınladığı özellikle dış politika alanında dünyadaki en etkin 100 lider arasında Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı Erdoğan'ın yer almasına karşın, "onlar" nitelemesiyle genelleştirilen Blair, Chirac ve Schroder gibi Batılı bir çok devlet adamının bulunmayışı vurgulanmaktadır. 19 Şubat günü manşetten verilen "son dakikada ahlaksız teklif" başlığıyla ise kurgulama yoluna gidilmiştir. Başlıkta anlatılmak istenen, görüşmeler sırasında Rum tarafının Türk tarafına sunduğu görüşme masasından kalkıp, anlaşmayı birlikte bozma teklifidir.

Haber girişlerinde ana olay anlatılmakta ve vurgulanmak istenilen noktalar ön plana çekilmektedir. Söylem analizinde, anlatılanlar kadar anlatılmayanlar da önem taşımaktadır. 30 Mart tarihinde "Asker orada kalacak" manşetiyle verilen haberin devamı ise şöyledir: "BM Genel Sekreteri Kofi Annan, yeni planı dün taraflara sundu. Türk tarafının istediği iki kesimlilik, siyasi eşitlik ve güvenlik şartı kabul edildi". Görüldüğü gibi haber girişinde Annan planının sadece olumlu taraflarına yer verilmiştir. Gazetenin 22. sayfasında aynı konuda verilen haberin spotlarına baktığımızda, yine Planın sadece olumlu taraflarının ön plana çıkarıldığını görmekteyiz: "Zenginleşecekler, Türkçe konuşulacak, Rum sayısı azalıyor, Türkiye'nin tazminatı Birleşik Kıbrıs'tan". Planın Türk tarafı için olumsuz olarak nitelendirilebilecek kısımlarına yer verilmemesi, ideolojik bir tercih olarak değerlendirilebilir.

Makro yapı unsurlarından bir diğeri de haber kaynaklarıdır. Konuyla ilgili verilen haberlerde Ferai Tınç, Nur Batur vb. gibi gazetenin kendi muhabirleri olan birinci el haber kaynaklarına rastlanmaktadır. Bunun yanı sıra gazete, bir çok haberi kaynak belirtmeden “bir üst düzey yetkilinin yaptığı açıklamaya göre, edinilen bilgilere göre...” şeklinde vermiştir. “Son dakikada ahlaksız teklif” manşetiyle verdiği haberde de kaynak göstermemiştir. Genel olarak dış politika haberlerinde hükümetlerin, enformasyon konusunda tekel durumunda olduğu bilinmektedir. Hürriyet Gazetesi’nde de Kıbrıs müzakereleri konusundaki birçok haber, farklı kaynaklar tarafından doğrulanmaksızın doğrudan hükümet yetkililerinin açıklamalarına dayanılarak oluşturulmuştur. Bu da beraberinde ister istemez iktidarın propagandasını yapma tehlikesini getirmektedir. Gazetenin konuyla ilgili haberlerinde bir diğeri haber kaynağı da genel olarak Annan Planına yönelik olumsuz bir tavır takınan Rum basını olmuştur. Rum basınına dayanarak, Rum liderlerin ve halkının konuyla ilgili görüşlerine yer verilmiştir: “Protestocu Rumlar: Annan Planı ihanet, Türklere satış” (1 Nisan), “Papadopoulos: Türklere her şeyi kazandı, biz umut satın aldık” (9 Nisan). Gazetenin Rum basınındaki planla ilgili olumsuz değerlendirmelere yer vermesinde, planı Türk tarafı açısından olumlayarak, Türk Hükümetinin bir başarısı olarak gösterme çabası bulunmaktadır. Rum basını kaynak gösterilerek verilen “Erdoğan bayram yaptı, Rum ekibi içmeye gitti” haberi de buna örnek olarak gösterilebilir (2 Nisan).

Bir diğeri makro yapı unsuru, olay taraflarının değerlendirilmesidir. Kıbrıs müzakereleri konusunda görünürde taraf olarak KKTC ve Rum kesimi bulunmakta, Türkiye ve Yunanistan’da garantör ülke olarak yer almaktadır. Bunun yanı sıra “Batı bloğu” başlığı altında değerlendirilebileceğimiz planı destekleyen ve bu doğrultuda her iki kesime de baskı yapan BM, ABD ve AB bulunmaktadır. Verilen haberlerde Rum kesimi uzlaşmaz, çözüm istemeyen ve görüşmeleri oyalayan taraf olarak değerlendirilmektedir. Buna karşın Türk tarafının tavrı barış yanlısı olarak nitelenmekte ve müzakereler sırasındaki yapıcı tutumuyla Batı dünyasının desteğini kazandığı vurgulanmaktadır. Görünürdeki bu sınıflandırmanın dışında ideolojik olarak iki olay tarafı bulunmaktadır: ‘Evetçi-

ler’ ve ‘Hayırcılar’. Yapılan incelemede Annan Planını destekleyen evetçi kesimin başında AKP Hükümeti, KKTC Başbakanı Mehmet Ali Talat ve Batı bloğunun yer aldığı görülmektedir. KKTC Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş ile Güney Kıbrıs lideri Tasos Papadopoulos’un başını çektiği plana karşı çıkan hayırcılar arasında ise Türkiye’den MHP, DSP, DYP, CHP, SP ve İşçi Partisi bulunmaktadır. Evetçiler, hayırcıları statükoculukla suçlamakta, KKTC’deki ekonomik ve siyasal ambargoların kalkacağına ve Türkiye için AB Müzakere tarihinin önünün açılacağına dikkat çekmektedirler. Hayır yanlıları ise, evetçileri ‘ver kurtul zihniyeti’ ile suçlamakta, planın başta toprak ve mülk dağılımı, uyum, egemenlik, güvenlik ve derogasyonlar konusunda eksiklikleri olduğunu savunmaktadırlar.

Gazetede yayınlanan konuyla ilgili haberlere bakıldığında, açıkça evet yanlısı bir tutum izlendiği; eveti destekleyenlerin görüşlerine genişçe yer verildiği buna karşın hayır yanlısı sınırlı sayıdaki görüşlerin ise yanlı bir bakış açısıyla işlendiği görülmektedir. Eveti meşrulaştırma stratejisi olarak, planın olumlu yönlerine ağırlık verilmektedir. 30 Mart tarihindeki haberde Türk tarafının istediği iki kesimlilik, siyasi eşitlik ve güvenlik şartının kabul edildiği vurgulanmaktadır. 2 Nisan tarihinde yayınlan “Kâr-Zarar Analizi” başlıklı haberde de “senatörlerde Türk-Rum sayısal eşitliği, senatodaki veto yetkisinin kuvvetlenmesi, güvenlik garantisinde tatmin edici formül” alt başlıklarıyla planın olumlu yanlarına yer verilmektedir. “Mal mülk konusunda Türklerin dediği oldu” (3 Nisan), “Egemenliği Rumların elinden aldık” (5 Nisan) haberleriyle de yine planın olumlu yanları ön plana çekilmektedir. 20 Nisan’daki bir haberde Kıbrıs Barış Harekatına katılan bir yüzbaşının eveti destekleyen görüşlerine genişçe yer verilerek, yüzbaşı nezdinde Kıbrıs konusunda tutucu tavrıyla bilinen kesimdeki evet yanlısı görüş değişikliği vurgulanmak istenmektedir. Planın olumsuz yönleri ile ilgili genel olarak gizleme stratejisi izlendiği, bu konuda yayınlan haberlerde ise olumluya doğru bir kapatma olduğu gözlenmektedir. Olumsuz yanlarına ilişkin olarak haritadaki sınırların düz çizgi haline gelmemesi meselesi doğallaştırma stratejisi içerisinde “bir başka açıdan bu talebin karşılanabilmesi pratik açıdan kolay değildi” yorumuyla sunulmaktadır.

Evetle destekleyen görüşlerin bazıları şunlardır: Başbakan Erdoğan: Plandan tatmin oldum (1 Nisan), KKTC Başbakanı Talat: “Bir evetle dünyaya bağlanın” (7 Nisan), ABD: “Evet deyin yalnız kalmayın” (22 Nisan), KKTC İşadamları Derneği: “Türkiye’ye borcumuzu evet ile ödüyoruz” (19 Nisan). Hayırcılar arasında görüşlerine en çok yer verilen KKTC Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş’tır. Türk düşmanlığıyla bilinen EOKA örgütü ve Rum papazlarının plana hayır diyecekleri ile ilgili haberin yanındaki spotta Denktaş’ın da hayır diyeceğinin belirtilmesiyle, Denktaş ile EOKA ve Papazlar arasında bir özdeşim kurulmaktadır (3 Nisan). 1 Mart tarihinde yer alan Denktaş’ın üstü kapalı olarak planı destekleyenlerin vatan haini olacağını ima ettiği “İstiklal mahkemelerine kimler gidecek?” sözleri, “Kıbrıs Türk halkının İstiklal mahkemelerinin hükümsüz kılması büyük olasılık” yorumuyla birlikte verilmekte ve halkın Denktaş ile aynı fikirde olmadığı vurgulanmaktadır. 16 Nisan tarihindeki haberde de KKTC Cumhurbaşkanı Denktaş’ın TBMM’deki yaptığı konuşmada Cumhurbaşkanı ve Genelkurmayı temsilen kimsenin bulunmadığı belirtilmektedir.

Makro yapısal unsurların sonuncusu ardalan ve bağlam bilgisidir. Gazetede yer alan haberler incelendiğinde, Kıbrıs konusunun yaklaşık 40 yıldır çözülemeyen bir sorun olduğuna vurgu yapılmaktadır. Ancak, Kıbrıs sorununun tarihesine ya da geçmişte yaşanan olaylara yönelik ardalan bilgisine rastlanamamaktadır. Sadece Rumların Yunanistan ile bütünleşmeleri anlamına gelen Enosis’in Annan Planı ile birlikte sona ereceği belirtilmektedir. Haberler bağlamsal düzeyde değerlendirildiğinde ise, konunun bağlamından yalıtılarak ele alındığı görülmektedir. Annan Planının artıları ve eksileri, Türk dış politikasına olası etkileri değişik yönleriyle ve uzmanlar eşliğinde detaylı bir şekilde işlenmemekte; KKTC Hükümeti’nin Birleşmiş Milletlere sunduğu listede hangi ünlü Türk vatandaşlarının yer aldığı ya da almadığı manşetlere taşınmaktadır. Planı destekleyen ve karşı çıkanların birbirlerine yönelik karşılıklı suçlamaları ile kişiselleştirme yoluna gidilmekte ve görüşler bir söylem kargaşası içerisinde sunulmaktadır.

Mikro Yapı Çözümlemesi

Mikro yapı unsurlarının ilk sırasında cümle çözümlemeleri yer almaktadır. Cümle çözümlemelerinde, cümlelerin etken-edilgen, uzun-kısa, basit ya da karmaşık olma özellikleri üzerinde durulmaktadır. İncelemede doğrudan anlatmak ya da vurgulamak istenilen konularda kısa ve basit cümleler kullanıldığı görülmektedir: Türkiye AKP ile değişti (3 Mart), Rumlar oyalıyor (6 Mart), Yunanistan yan çizdi (1 Nisan). Yunanistan Başbakanı Karamanlis, Başbakan Erdoğan’ın manevrası ile köşeye sıkıştı (19 Mart) cümlesi ile de Erdoğan’ın başarısı vurgulanmaktadır.

Kelime seçimleri, ideolojik tavrın yansımalarıdır. İyi değerler genellikle “biz” nitelmesiyle birlikte sunulurken, kötü değerler ise “onlar” olarak adlandırılan ötekine yüklenmektedir. Bize ilişkin olumlu yanlar vurgulanmakta, olumsuzlar saklanmakta; buna karşın ötekine ilişkin olumlu bilgiler saklanmakta, olumsuz yönler vurgulanmaktadır (Oktar 2002: 168). Hürriyet Gazetesi’nde konuyla ilgili verilen haberlerde biz ve onlar ikilemi göze çarpmaktadır. Evet yanlıları “biz”, hayırcılar ise “onlar” olarak nitelenmektedir. Evet yanlıları, rasyonel olan, değişime ayak uyduran, çözüm yanlısı, barışçı olarak değerlendirilmekte; hayırcılar ise statükocu, uzlaşmaz, mantık dışı ve geçmişte kalmış olarak ifadelendirilmektedir. 24 Nisan’da yer alan haberde ise “hayırcılar saldırgan, evetçiler ise demokrat” olarak nitelenmektedir.

Hürriyet Gazetesi, ABD’deki yönetime yakın çevrelerce “Mr. No” olarak değerlendirildiğini belirttiği KKTC Cumhurbaşkanı Denktaş’ın hükümete yönelik eleştirilerini, “ağır suçlama” (26 Mart), “çok ağır sözler” (20 Nisan) yorumuyla vermektedir. Bunun yanı sıra DYP Genel Başkanı Mehmet Ağar’ın planla ilgili olumsuz görüşleri “Ağar...öne sürdü” (7 Nisan); CHP Genel Başkanı Deniz Baykal’ın görüşleri ise “Baykal...savundu” (21 Nisan) sözcükleriyle belirtilmektedir. Referandumun evetle sonuçlanmasının olumsuz sonuçlar doğuracağına ilişkin görüşler, gerçek dışılığa vurgu yapılarak “fısıltı gazetesi” olarak nitelenmektedir (22 Nisan). Referandum sonucu ise AKP hükümetinin başarısı olarak değerlendirilmektedir (25 Nisan).

Mikro yapı unsurlarının bir diğeri de haberin nedensellik içinde kurulmasıdır. Kıbrıs ile ilgili

verilen haberlerde, referandumdan evet sonucunun çıkması “siyasal ve ekonomik ambargoların kalkacağı, Kuzey Kıbrıs’ın dünya ile bütünleşeceği, Rum kesiminden hayır yanıtı çıksa bile uzun vadede KKTC’nin tanımla yolunun açılacağı ve Türkiye’nin Avrupa Birliği’nden müzakere tarihi almasının kolaylaşacağı” argümanlarıyla sunulmaktadır. Buna karşın KKTC’den çıkacak olası bir hayırın, uluslararası kamuoyunun KKTC’ye yönelik olumsuz tavrını pekiştireceği vurgulanmaktadır.

Mikro yapısal unsurların sonucusu ise retoriktir. Hürriyet Gazetesi konuyla ilgili haberlerde inandırıcılığı arttırmak için üst düzey yetkilileri kaynak göstermiştir. “ABD Başkanı Bush, Erdoğan’ı kutladı: Olumlu ve yapıcı tavrınızla liderliğiniz başardı” (2 Nisan). Ayrıca konuyla ilgili bazı haberler, fotografik öğelerle desteklenmiştir. Bunun da haberin okunmasını arttırdığı ve inandırıcılığını güçlendirdiği söylemek mümkündür. Ancak gazetede yayınlanan bazı haberlerin “kaynağı belirtilmeyen bir yetkiliye göre” şeklinde verilmesi inandırıcılığı zedelemektedir.

SONUÇ

İletişim teknolojisindeki baş döndürücü gelişmelerle birlikte, kitle iletişim araçları her geçen gün daha geniş kitlelere hitap etmekte ve vermiş olduğu haber ve yorumlarla kamuoyu oluşum sürecinde önemli bir rol üstlenmektedir. Basın, kamuoyu oluşum sürecindeki önemi itibarıyla ortaya çıktığı tarihten bu yana her zaman siyasetçilerin ilgi odağı olmuş ve siyasal aktörler açısından, siyasi iktidarı ele geçirme ve devamını sağlamada önemli bir araç olarak değerlendirilmiştir.

Basın ve siyaset etkileşimi sınırları çizilmediği takdirde demokratik rejimin işleyişi açısından büyük tehlikeler içermektedir. Basın ve siyaset arasındaki çıkar ilişkileri sonucunda basın özgürlüğü kötüye kullanılmakta, halkın bilgilendirme hakkı zedelenmekte ve kamuoyunun sağlıklı bir şekilde oluşumu engellenmektedir.

Bir ülkedeki basın ve siyaset arasındaki ilişkilerin niteliği o ülkenin siyasal kültürünün yansımaları ve siyasal rejimin demokratikliğinin göstergesidir. Türkiye’de özellikle 1980 sonra-

sı dönemde basın dışı sermayenin hızla basın alanına yöneldiği gözlenmektedir. Satış gelirleriyle masraflarını karşılayamayan gazetecilik sektöründe meslektan yetişmiş patronların yerini basın özgürlüğünü zedeleme pahasına siyasetçilerle yakın ilişki içerisine girmekten çekinmeyen holding patronları almaya başlamıştır. Bunun sonucu olarak da, basının mevcudiyetinin gereği olan “doğru ve tarafsız habercilik” gibi etik ilkeler, ekonomik çıkar ilişkilerinin gölgesinde kalmaktadır.

Türk medya sektöründeki hakim güç olan Doğan Medya Grubu’nun medya dışında enerji, sanayi, finans, turizm alanlarında da birçok yatırımı bulunmaktadır. Doğan Medya Grubu’ndaki 3 Kasım 2002 seçimleri öncesindeki AKP ile ilgili olumsuz tutumun, AKP’nin iktidara gelmesiyle birlikte değiştiği ve özellikle 28 Mart 2004 yerel seçimlerinde AKP yanlısı bir tutuma dönüştüğü görülmektedir. Doğan Grubuna ait POAŞ’ın devlete olan 271 trilyon liralık borcunu 2005’ten 2007 yılına erteletmiş olmasında AKP ile yakınlaşmasının rolü olduğu iddia edilmektedir.(<http://www.ozgurpolitika.org/2003/10/14/allhab.html>) Bu çalışmada ekonomi politik yaklaşımın ön sürdüğü “basın-siyaset etkileşimi sonucu basının söyleminin siyasal iktidar doğrultusunda şekillendiği” savı doğrultusunda Doğan Medya Grubu’na bağlı Hürriyet Gazetesi’nin Türkiye’nin en önemli meselelerinden biri olan Kıbrıs konusundaki söyleminin siyasal iktidarın söylemiyle ne derece örtüştüğü ve bunun hangi stratejilerle gerçekleştirildiği araştırılmıştır.

10 Şubat- 25 Nisan 2004 tarihleri arasında yapılan incelemede, çok kısa bir zaman öncesine kadar Kıbrıs konusunda muhafazakar bir yaklaşım sergileyen Hürriyet Gazetesi’nin bu konuda büyük bir söylem değişikliği içerisine girdiği gözlenmektedir. Gazetede konu ile ilgili yer alan haberlerin ekonomi politik yaklaşımın savı doğrultusunda, siyasal iktidarın söylemine paralel olarak şekillendiği görülmektedir. Konu ile ilgili verilen haberlerde Kıbrıs müzakerelerinde geline nokta tarihi bir süreç olarak nitelendirilmiş ve AKP Hükümeti’nin başarısı olarak gösterilmiştir. Annan Planı ile ilgili uzman görüşlerine ve muhalif seslere yeteri kadar yer verilmemiştir. Planının sürekli olarak olumlu yanları vurgulanmış, olumsuz yanları ile ilgili sınırlı sayıdaki haber ise rasyonelle-

tirme ve doğallaştırma stratejileriyle verilmiştir. Sürece muhalif olmak statükoculuk ve rasyonel olmamakla ilişkilendirilmiş, referandumdan çıkacak evetin getirecekleri üzerinde durulmuştur.

Görüldüğü gibi Türk siyasetin temel belirleyicilerinden biri olan Kıbrıs konusu, basın ve siyaset arasındaki karşılıklı etkileşim sonucunda değişik boyutlarıyla ve farklı görüş açılarıyla yeterince incelenmeden siyasal iktidarın söylemi doğrultusunda kamuoyu manipüle edilmeye çalışılmıştır. Bu durum, basının toplumun önceliklerine göre değil, kendi iç dinamiklerine göre hareket etmesinden kaynaklanmaktadır. Oysa ki basının dış politika alanında, iktidarlara eleştirebildiği ve topluma farklı seçenekleri sunabildiği ölçüde işlev ve etkinlik sahibi olabileceğini belirten Gerger, siyasal iktidarlara da kamuoyunun basın aracılığıyla gün yüzüne çıkan görüşlerini göstererek, dış baskılara daha rahat karşı durabileceklerini vurgulamaktadır (Gerger 1983: 20).

Sonuç olarak bakıldığında basın ve siyaset arasındaki etkileşimin kamuoyunun sağlıklı oluşumunda –ister iç ister dış politikada olsun– önemli olduğu görülmektedir. Basın ve siyaset etkileşiminin demokratik rejimin işleyişine katkı sağlaması yukarıdaki sorunların çözümünden geçmektedir. Tüm bu süreç boyunca her iki kurumun da görev ve sorumluluk bilinci içerisinde hareket etmesi ve etik değerlere sahip çıkması önem taşımaktadır.

KAYNAKLAR

Abadan N (1972) Kamuoyu Ders Notları, AÜSBF BYYO.

Akca E (2001) Eski Düşman Dost Oldu: 17 Ağustos Depremi Sonrası Türk Yunan Dostluğu Üzerine Bir Basın İncelemesi”, A.Ü. İletişim Fakültesi Yıllık 2001, Ankara Üniversitesi Yayınları, Ankara.

Akçalı N (1995) Siyaset Bilimine Giriş, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir.

Albig W (1956) Modern Public Opinion, McGraw-Hill Book Company, New York.

Alemdar K (1999) Medya Gücü ve Demokratik Kurumlar, Afa Yayınları, İstanbul.

Anık C (1994) Kamuoyunu Oluşturan Araçlar, G.Ü. İletişim Fakültesi Derg. 1-2, G.Ü. Yayınları, Ankara.

Aslan N (1962) Jean Jacques Rousseau: Hayatı Sanatı Eserleri, Varlık Yayınları, İstanbul.

Belsey A ve Chadwick R (1998) Medyada Etik ve Siyaset: Kalite Arayışı, Belsey, A., Chadwick (der.), Medya ve Gazetecilikte Etik Sorunlar, Nurçay Türkoğlu (çev), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Blumer H (1966) The Mass, The Public and The Public Opinion, Bernard Berelson ve Morris Janowitz (eds.), Reader in Public Opinion and Communication, Free Press, New York.

Bozdağ İ (1992) Dünyada ve Türkiye’de Basın İstibdadı, Emre Yayınları, İstanbul.

Cohen B (1963) The Press and Foreign Policy, Princeton University Press, Princeton.

Çaplı B (2002) Medya ve Etik, İmge Kitabevi, Ankara.

Domenach J (1995) Politika ve Propaganda, Tahsin Yücel (çev), Vadi Yayınları, İstanbul.

Encabo N (2002) Gazetecilik Etiği ve Demokrasisi, Süleyman İrvan (der.), Medya Kültür ve Siyaset, Alp Yayınevi, Ankara.

Fejes F (1999) Eleştirel Kitle İletişimi Araştırması ve Medya Etkileri: Yok Olan İzleyici Sorunu, Mehmet Küçük (der.), Medya İktidar ve İdeoloji, Ark Yayınları, Ankara.

Gerger H (1983) “Basın ve Dış Politika”, Dış Politika Basını ve Basında Dış Politika, Hürriyet Ofset Matbaacılık, İstanbul.

Golding P ve Murdock G (2002) Kültür, İletişim ve Ekonomi Politik, Süleyman İrvan (der.), Medya Kültür ve Siyaset, İmge Kitabevi, Ankara.

Gürkan N (1997) Türkiye’de Siyasal Tıkanma ve Medya, Birikim (104).

Herman E ve Chomsky N (1999) Medya Halka Nasıl Evet Dedirtir-Kitle İletişim Araçlarının Ekonomi Politikleri-, Minerva Yayınları, İstanbul.

Hürriyet Gazetesi (10 Şubat-25 Nisan 2004).

İçel K (1983) Devletle Basın Arasındaki Karşılıklı İlişkiler, Basın ve Basının Karşılaştığı

- Hukuki Sorunlar, Hürriyet Ofset Matbaacılık, İstanbul.
- İnal A (1996) Haberi Okumak, Temuçin Yayınları, İstanbul.
- İrvan S (2003) Medya ve Etik, Sevda Alankuş (der.), Medya Etik ve Hukuk, IPS İletişim Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Kapani M (1998) Politika Bilimine Giriş, Bilgi Yayınevi, Ankara,
- Kaya R (1985) Kitle İletişim Sistemleri, Teori Yayınları, Ankara.
- Key V O (1966) Public Opinion and Democratic Politics, Bernard Berolson ve Morris Janowitz (der.), Reader in Public Opinion Communication,, Free Press, NewYork.
- Meray L S (1954) Halk Efkari ve Yoklaması, AÜSBF Yayını, Ankara.
- Noelle-Neumann E. (1998) Kamuoyu Suskunluk Sarmalının Keşfi, Murat Özkök (çev.), Dost Kitabevi, Ankara.
- Oktar L (2002) Laik ve Anti-laik Söylemlerde Biz ve Onlar Çatışması, Semiramis Yağcıoğlu (der), 1990 Sonrası Laik-Antilaik Çatışmasında Farklı Söylemler: Disiplinlerarası Bir Yaklaşım, Dokuz Eylül Yayıncılık, İzmir.
- Onaran A Ş (1984), Kamuoyu, Filiz Kitabevi, İstanbul.
- Özer Ö (2001) Kazanılmış Hakkın Tersine Çevrilmesi: 1 Mayıs 1996 Olaylarının Türk Basımında Sunumu, G Ü İletişim Fakültesi Derg, 9, G.Ü. Yayınları, Ankara.
- Özgen M (1996) Etik Değerler Açısından Gazeteci Kimdir?, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Derg, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Özgür Politika, "Poaş'ın Borçları Ertelendi", <http://www.ozgurpolitika.org/2003/10/14/allhab.html> (14/ 04/ 2004).
- Qualter T (1983) Opinion Control in Democracies, Macmillan Press, London.
- Ramonet I (2000) Medyanın Zorbalığı. Aykut Derman (çev), Om Yayınevi, İstanbul.
- Schwobel J (1982) Basın İktidar Para, Cavit Yamaç (çev), Ankara Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, Ankara.
- Sennett R (1996) Kamusal İnsanın Çöküşü, Serpil Durak (çev), Abdullah Yılmaz, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Sezer D (1972) Kamuoyu ve Dış Politika, Sevinç Matbaası, Ankara.
- Sönmez M (2003) Filler ve Çimenler-Medya Finans Sektöründe Doğan, Anti-Doğan Savaşları, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Talu U (2000) Dipsiz Medya, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Tılıç D (1998) Utanıyorum Ama Gazeteciyim-Türkiye'de ve Yunanistan'da Gazetecilik-, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Tokgöz O (2000) Temel Gazetecilik, İmge Kitabevi, Ankara.
- Türk Dil Kurumu (1992) Türkçe Sözlüğü, Milliyet Tesisleri, İstanbul..
- Ulaş S, vd. (2002) Felsefe Sözlüğü, Bilim Sanat Yayınları, Ankara.
- Wolton D (1991) Medya Siyasal İletişimin Zayıf Halkası, Hülya Tufan ve Ömer Laçiner (çev), Birikim (30).